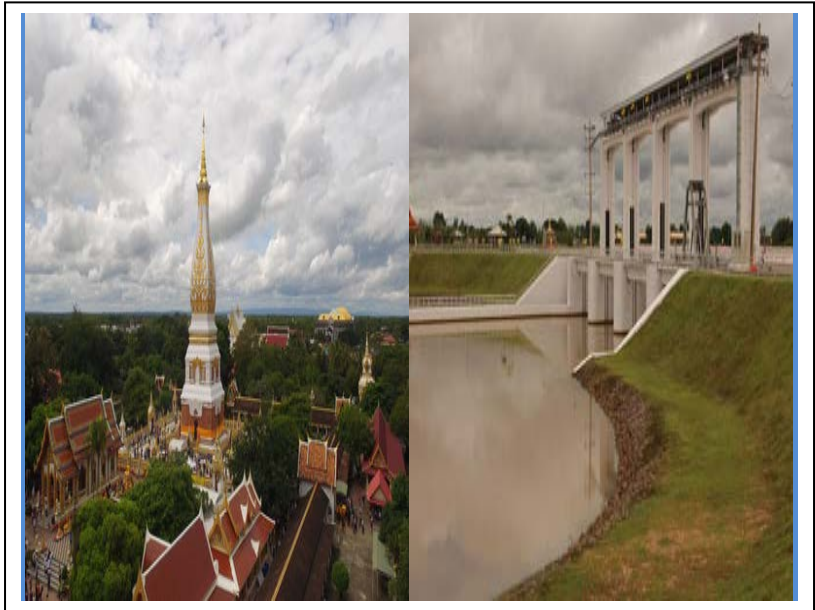

บทความที่ :
Article : **13**

รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ*

The Participatory Development Models on the
Water Resources Management of Water Users
in The Royal Initiative Development Project
of Nam Khum River Basin

กชกร เดชชะคำภู**, ยุภาพร ยุภาส***,
เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร****และ วิทยา เจริญศิริ*****

Kotchakorn Dechakhamphu, Yupaporn Yupas,
Saovalak Kosonkittiampon, and Wittaya Charoensri

* ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

**หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ราชภัฏมหาสารคาม[Doctoral Degree of Public Administration Program, Maha
Saragam Rajabhat University]; E-mail: apiwat_beer@hotmail.com

*** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม[Public Administration
Program, Maha Sarakam Rajabhat University]

**** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม[Public Administration
Program, Maha Sarakam Rajabhat University]

***** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม[Public Administration
Program, Maha Sarakam Rajabhat University]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 2) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนากการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods) ได้แก่ วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้ น้ำที่ขึ้นทะเบียนกับโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องพระราชดำริ ในปี 2558 จำนวน 280 กลุ่ม ใช้แปรแกรมลิสเรล (LISREL) 8.50 ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการประชุมกลุ่มย่อยจากกลุ่มเป้าหมายที่ถูกเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย นักวิชาการ จำนวน 5 คน ผู้ใช้น้ำ จำนวน 21 คน เจ้าหน้าที่ชลประทาน 2 คน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยรวมต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำสูงสุด คือ ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ รองลงมาคือ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ การรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ บทบาทผู้นำกลุ่ม และความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ ในการสร้างรูปแบบการพัฒนากการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า ปัจจัยทั้ง 7 ด้าน ถูกพัฒนาเป็น 3 ปัจจัยหลัก 1) ปัจจัยภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ: การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม 2) ปัจจัยภายนอกกลุ่ม: การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก 3) ปัจจัยภายในผู้ใช้น้ำ: การพัฒนาผู้ใช้น้ำ

คำสำคัญ: รูปแบบ; การพัฒนากการมีส่วนร่วม; การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

Abstract

This research aimed to study the factors influencing the water management and 2) to present the models of the participatory development on the water management using the Mixed methods: quantitative used by questionnaire. The data collection was collected by the sample groups of 280 groups of the water users registered with the Royal Initiative Development Project of Nam Gum. LISREL 8.50 program was used to analyze the factors influencing the water management of the water users. Qualitative method was also used through the focus groups in order to select the target groups by the Purposive Sampling. They were 30 peoples. The Content Analysis was used to analyze the data. The research findings were found as follows: the highest factor influencing the water management of the water users was strength. The second was an endorsement from the outside organizations, water users' satisfaction, news and information perception of water management, and problem perception of water management, roles of group leaders, and knowing and understanding of the water users. By the model creation of the participatory development on the water management, it was found that the total 7 factors were developed into the 3 main factors: 1) internal factors of the water user groups: development and reinforcement of the groups, 2) external factors of the water user groups: an endorsement from the outside organizations, and 3) internal factors of the water users: the water users' development.

Keywords: Model; Participatory Management; Water Management

บทนำ

ประเทศไทยมีการพัฒนาระบบชลประทานมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ระยะแรกเป็นการพัฒนาตามลุ่มน้ำขนาดใหญ่ เช่น ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำโขง ที่เน้นการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ตามความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศเพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และบริหารจัดการน้ำที่มากเกินความต้องการจากพื้นที่เพื่อความเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชและอำนวยความสะดวกต่อการเกษตรในพื้นที่ ต่อมาได้ขยายเข้าสู่การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง และขนาดเล็กโดยการกระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศมีการก่อสร้างระบบการกักเก็บน้ำ การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ และสร้างคลองส่งน้ำหรือระบบท่อส่งน้ำไปยังพื้นที่โครงการ ทำให้สามารถกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝนได้ในปริมาณที่สูง มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ แต่ก็ยังประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำช่วงฤดูแล้งเกือบทุก ๆ ปี สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการทรัพยากรของภาครัฐยังไม่มีประสิทธิภาพ (สุจริต คุณชนกุลวงศ์ และคณะ, 2556: 2) เนื่องจากที่ผ่านมาการจัดการทรัพยากรน้ำเป็นนโยบายจากบนลงล่าง และเป็นการทำงานแบบแยกส่วนไม่มีความต่อเนื่อง และระบบชลประทานเป็นระบบที่ต้องรับผิดชอบและให้บริการกับกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาในการจัดสรรน้ำ การส่งน้ำและระบายน้ำให้กับสมาชิกไม่ทั่วถึง การมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอยู่ในระดับต่ำเมื่อเกิดปัญหาชุมชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาเองได้ นอกจากนี้ผู้ใช้น้ำยังเห็นว่าทรัพยากรน้ำเป็นสินค้าสาธารณะไม่มีต้นทุนในการจัดหา ประกอบบางส่วนมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเกินเกณฑ์กำหนด 6 ไร่ต่อครัวเรือน การขโมยเปิดน้ำโดยไม่ขออนุญาตเพื่อหลีกเลี่ยงการจ่ายค่ากระแสไฟฟ้า ทำให้พื้นที่ปลายคลองได้รับน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการของพืช

จากสภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกรมชลประทาน ได้กำหนดทิศทางการบริหารจัดการน้ำชลประทานของผู้ใช้น้ำในแต่ละพื้นที่ โดยมุ่งการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากน้ำชลประทานแทนการพัฒนาแหล่งน้ำและขยายพื้นที่ชลประทาน รวมทั้งการส่งเสริมผู้ใช้น้ำเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

น้ำทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการบริหารจัดการน้ำชลประทานในการรองรับกับวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำในอนาคตโดยปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการชลประทานให้ประชาชนมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยแผนงานด้านทรัพยากรน้ำ คือ การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดการทรัพยากรน้ำในลักษณะผสมผสาน ปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรน้ำ และส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรน้ำในระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศน์ของแหล่งน้ำ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547: 54) แต่การดำเนินการส่วนใหญ่ของแต่ละหน่วยงานมีลักษณะรีบเร่งเพื่อเสนอต่อนโยบายภาครัฐ การกำหนดกลยุทธ์แผนขาดความสมบูรณ์ไม่เห็นถึงปัญหาของพื้นที่ และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำอย่างแท้จริงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นโดยไม่มุ่งเน้นเฉพาะการจัดหาน้ำ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำแต่จะต้องสะท้อนความต้องการของชุมชน และสร้างความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของในทรัพยากร ผู้ใช้น้ำจึงต้องทำหน้าที่เป็นทั้งผู้บริหาร ผู้จัดการ ผู้พัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำซึ่งจะทำให้สามารถใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลจากปริมาณที่มีจำกัด (สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2552: 2) การมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำจะทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน สร้างผลกระทบทางบวกต่อผู้ใช้น้ำ (Asian Development Bank, 2012: 5) เป็นเครื่องมือสำคัญให้ผู้ใช้น้ำตระหนักถึงปัญหาช่วยสนับสนุนการวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ การแก้ปัญหา การตัดสินใจร่วมกัน และการทำกิจกรรมร่วมกัน

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำนั้น ปรากฏว่า ผู้นำที่มีศักยภาพ ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเนื้อหาของโครงการ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน การได้รับการสนับสนุนงบประมาณ สิ่งของ และความรู้ (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 20) และ (Cohen and Uphoff, 197: 7-26) การรับรู้ปัญหาของผู้ใช้น้ำ (Khalkheili and Zamani, 2008: 7) ความเข้มแข็งของกลุ่มหรือชุมชน (วิชาญ อมรากุล, 2554: 99)

ความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ (Alam et al., 2012: 271) ทศนคติที่ดีของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ (Bagherian et al., 2009: 532) นับเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ

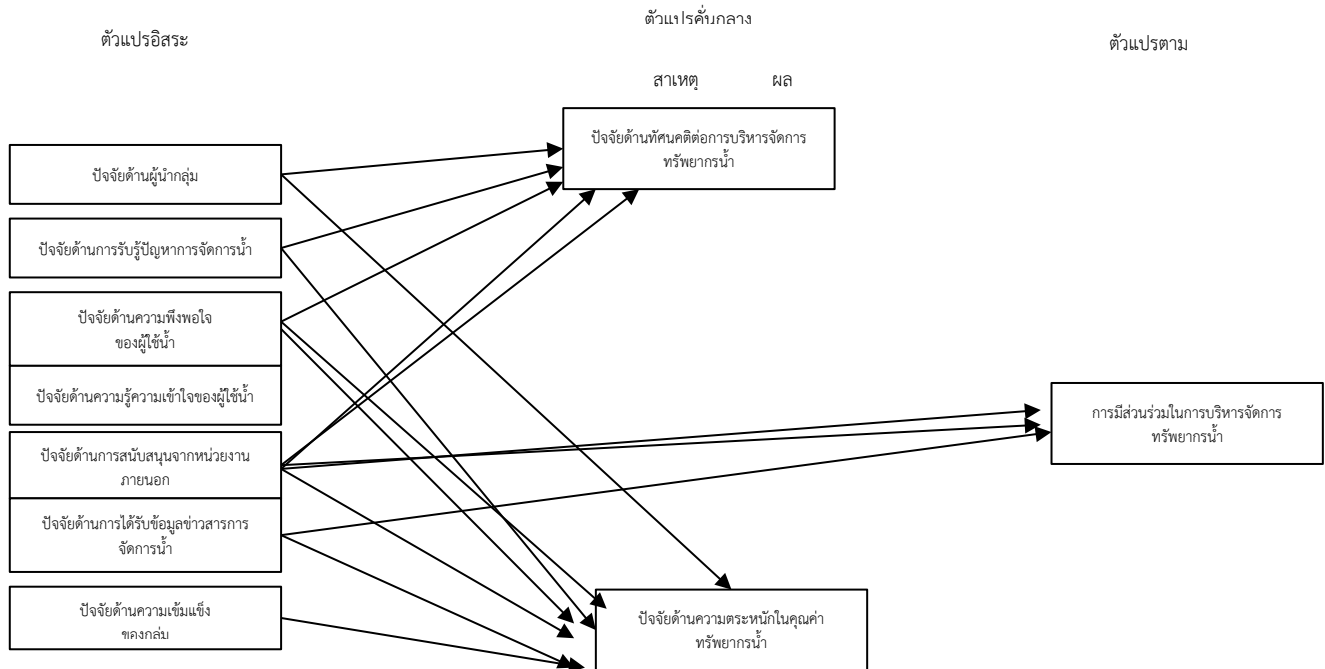
จากการศึกษาและทบทวนงานวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสาเหตุการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของผู้ใช้ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำที่เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาพื้นที่ และที่สำคัญ คือ การใช้น้ำที่ประหยัดมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม นำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ มีความยุติธรรม และลดการต่อต้านและข้อขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 2) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยใช้แนวคิดของปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 20) Cohen and Uphoff (197: 7-26) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งมื่อทธิต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ผู้นำที่มีศักยภาพ ความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในเนื้อหาของโครงการ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ความตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน การได้รับการสนับสนุนสิ่งของความคิด และเทคนิคต่าง ๆ และงานวิจัยของ Khalkheili and Zamani (2008: 7) และ เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2552: 232) ที่ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ปัญหาของผู้ใช้น้ำมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน ขณะที่ วิธนา นำเจริญสมบัติ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2551: 27 - 33) วิชาญ อมรากุล (2554: 99) พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และงานวิจัยของ Alam et al (2012: 271) และ Bagherian et al (2009: 532) พบว่า ความพึงพอใจของเกษตรกรมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน นอกจากนี้งานวิจัยของ Rezaei, Gholifar & Sharif (2010: 1065), Bagherian et al (2009: 532), บุญทิวา บุญกลัด (2558) พบว่า ทศนคติที่ดีของเกษตรกรผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สรุปได้ว่า ปัจจัยบทบาทผู้นำกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ การรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โดยส่งผ่านทัศนคติต่อการจัดการน้ำ และ ความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรน้ำ ดัง กรอบ แนว คิด ที่ ได้ พัฒนา ขึ้น ดัง นี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methods research) คือ วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ดำเนินการ 2 ระยะ

ระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ใช้น้ำที่ขึ้นทะเบียนกับโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในปี 2558 จำนวน 553 กลุ่ม

2) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ใช้น้ำที่ขึ้นทะเบียนกับโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในปี 2558 จำนวน 280 กลุ่ม การคำนวณขนาดตัวอย่างดำเนินการตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์สมการโครงสร้างด้วยโปรแกรมลิสเรลที่กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์จะต้องมีจำนวนอย่างน้อย 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 54) การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 10 ตัวแปร ดังนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำเท่า 200 กลุ่ม อย่างไรก็ตามเพื่อลดปัญหาการไม่ได้ข้อมูลตามที่กำหนดผู้วิจัยได้เพิ่มจำนวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอีกร้อยละ 50 คือ 300 กลุ่ม แต่จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บได้จริงสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ 280 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 93.33 การสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็น ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Stage Sampling) เริ่มจากจำแนกตามโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ได้แก่ 1) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 2) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 และ 3) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 1 ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สร้างสร้างขึ้นตาม กรอบแนวความคิดและนิยามเชิงปฏิบัติการที่ได้มาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่ง ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่ม ประเภทกลุ่มผู้ใช้น้ำ การสังกัดฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา พื้นที่รับน้ำ 2) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผล 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ได้แก่ ปัจจัยบทบาทผู้นำกลุ่ม ปัจจัยการรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ ปัจจัยความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ ปัจจัยความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ ปัจจัยความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ปัจจัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และปัจจัยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์สถิติพื้นฐานด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ และการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำโดยโปรแกรมลิสรเอล (LISREL)

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการ จำนวน 5 คน ผู้ใช้น้ำจำนวน 21 คน เจ้าหน้าที่ชลประทาน 2 คน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน กำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบและคุณลักษณะที่สำคัญในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ เพื่อนำไปการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Path Analysis) โดยโปรแกรมลิสเรล (LISREL) เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงพัฒนากลุ่มน้ำก้านเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยรวมต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำสูงที่สุด คือ ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีค่าน้ำหนักอิทธิพลเท่ากับ 0.49 รองลงมา คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ การรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ บทบาทผู้นำกลุ่ม และความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ มีค่าน้ำหนักอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.21, 0.16, 0.10, 0.10, 0.08, 0.02, 0.02, 0.01 ตามลำดับ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : ค่าสถิติผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ

ตัวแปรผล ตัวแปรสาเหตุ	ทัศนคติต่อการจัดการน้ำ			ความตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรน้ำ			การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
บทบาทผู้นำกลุ่ม	0.15 (0.06)	-	0.15 (0.06)	-	0.04 (0.02)	0.04 (0.02)	-	0.02 (0.01)	0.02 (0.01)
การรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ	0.22 (0.05)	-	0.22 (0.05)	-	0.05 (0.02)	0.05 (0.02)	-	0.02 (0.01)	0.02 (0.01)
ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ	-	-	-	0.11 (0.06)	-	0.11 (0.06)	-	0.01 (0.01)	0.01 (0.01)
ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ	0.28 (0.05)	-	0.28 (0.05)	-	0.07 (0.02)	0.07 (0.02)	0.13 (0.05)	0.03 (0.01)	0.16 (0.05)
ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ	-	-	-	0.15 (0.06)	-	0.15 (0.06)	0.48 (0.09)	0.15 (0.01)	0.49 (0.04)
การสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอก	0.25 (0.07)	-	0.25 (0.07)	0.20 (0.08)	0.06 (0.08)	0.26 (0.08)	0.17 (0.06)	0.04 (0.02)	0.21 (0.06)
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการ	0.09	-	0.09	0.14	0.02	0.16	0.06	0.02	0.08

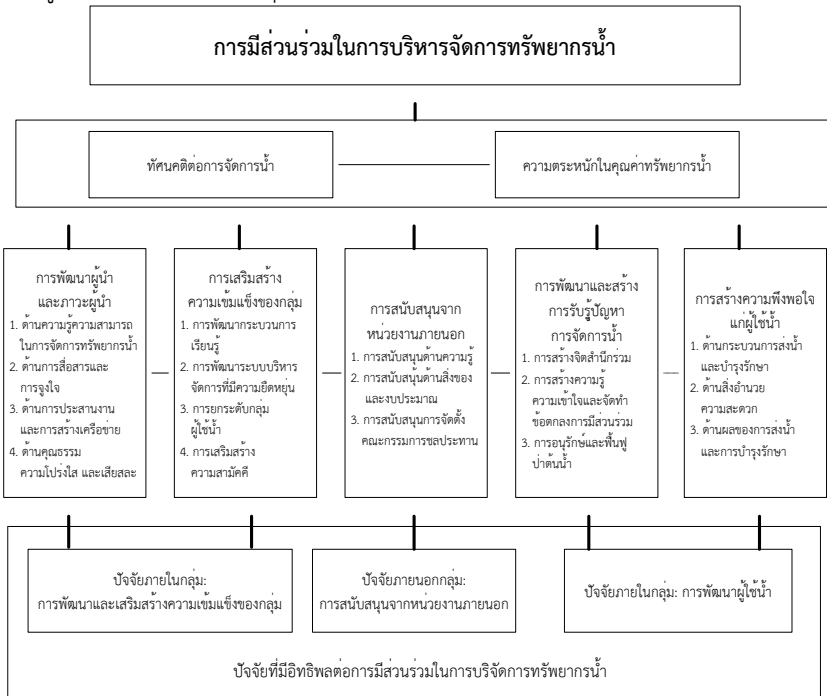
ตัวแปรผล	ทัศนคติต่อการจัดการน้ำ			ความตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรน้ำ			การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ		
ตัวแปรสาเหตุ	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
จัดการน้ำ	(0.07)		(0.07)	(0.08)	(0.07)	(0.06)	(0.07)	(0.01)	(0.06)
ทัศนคติต่อการจัดการน้ำ	-	-	-	0.24 (0.06)	-	0.24 (0.06)	0.08 (0.01)	0.02 (0.01)	0.10 (0.05)
ความตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรน้ำ	-	-	-	-	-	-	0.10 (0.06)	-	0.10 (0.05)
สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ((R ²)	0.46			0.58			0.69		

หมายเหตุ: อิทธิพลรวม (TE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลทางตรง (DE) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (P < 0.001), ตัวเลขในวงเล็บคือ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ผลจากการนำไปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำมาประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) สามารถสังเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญนำไปสู่รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 : รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
ของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อภิปรายผล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ

1. ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ จากข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่าการที่จะส่งเสริมหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ควรเริ่มจากการเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นอันดับแรก ซึ่งอาจทำได้ด้วยการสร้างความสามัคคีร่วมกันให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ และมีการประชาสัมพันธ์รณรงค์การใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิชาญ อมรากุล (2554: 99) พบว่า ปัจจัยตัวแปรความเข้มแข็งของชุมชนทำให้กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการประสบความสำเร็จ นอกจากนี้บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2551: 22) พบว่า ความเข้มแข็งของกลุ่มและชุมชน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ

2. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานจากภายนอก มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกผู้ใช้น้ำในด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และการจ้างแรงงาน กับสมาชิกผู้ใช้น้ำเป็นบางส่วน ดังนั้นการที่จะส่งเสริมหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำให้สูงขึ้นกว่าเดิมจึงจำเป็นต้องมีสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง โดยการมอบหมายเจ้าหน้าที่ชลประทานเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำในการส่งน้ำบำรุงรักษาและพัฒนาคลองชลประทาน มีการการอบรมสัมมนา หรือการจัดการความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ออกพบปะผู้ใช้น้ำ และให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ ในการบำรุงรักษา และพัฒนาคลองขอย รวมทั้งนำสมาชิกผู้ใช้น้ำไปศึกษาดูงาน ณ โครงการที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสร้างแรงจูงใจและเกิดแนวคิดในการนำมาพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย บุญชัย

งามวิโรจน์ และคณะ (2552: ฉ) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ คือ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ส่วน วิธนา นำเจริญสมบัติ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2551: 27 - 33) กล่าวว่า ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน คือ บทบาทขององค์กรพี่เลี้ยง และธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank. 2012: 5) กล่าวว่า การจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิดผลประโยชน์ในการทำงานได้ดีขึ้น ภายใต้เงื่อนไขการได้รับการสนับสนุนองค์กรผู้ใช้น้ำ

3. ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน เช่น Alam, Kobayashi, Matsumura, Esham, Faridullah, & Siddigh, (2012: 271) ได้ศึกษา พบว่า ความพึงพอใจของเกษตรกรมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการโครงการชลประทาน และ Bagherian, Abu Samah, & Ahmad, (2009: 532) พบว่า ความพึงพอใจเป็น 1 ใน 5 ปัจจัย ที่ให้การทำนายที่ดีที่สุด สำหรับระดับของการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการจัดการลุ่มน้ำ

4. ทักษะต่อการจัดการน้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rezaei, Gholifar, & Sharifi, (2010: 1065) ได้ศึกษา ผลกระทบของทุนทางสังคมที่มีแนวโน้มให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ พบว่า ทักษะเกษตรกรต่อสมาคมผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์ทางบวกกับแนวโน้มการมีส่วนร่วมที่ ในขณะที่ และ Bagherian, Abu Samah, & Ahmad, (2009: 532) พบว่า ทักษะของประชาชนมีความสัมพันธ์ทางบวกและมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในโปรแกรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ นอกจากนี้ Khalkheili and Zamani (200: 7) พบว่า ทักษะของเกษตรกรที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน ทักษะต่อบุคลากรของรัฐผู้มีอำนาจ และ ทักษะที่มีต่อบุคลากรศูนย์ส่งเสริมการเกษตร มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน และ Chandran and

Chackacherry (2004: 77-79) พบว่า ทศนคติต่อการมีส่วนร่วมผ่านองค์กรผู้ใช้น้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน

5. ปัจจัยด้านความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรน้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Faham, Hosseini, & Darvish, (2008: 487) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทในชาติ แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการอย่างยั่งยืนทรัพยากรดินและน้ำในกลุ่มน้ำฮาเบิ้ล – รูด อิหร่าน พบว่า ความตระหนักในเป้าหมายของแผนความตระหนักของผลกระทบต่อการเสื่อมสภาพของทรัพยากรธรรมชาติ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชนบท และ ชาวฤทธิ จงเกษกรณ์ (2552: 50) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรงมาร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วสร้างความตระหนักร่วมกันนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมกันติดตาม ประเมินผลเพื่อแก้ปัญหา

6. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สรวิชัย ทิพรัตนเดช (2555: 204) ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก – แม่จืด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงชั้น สรุปได้ว่า การติดต่อเจ้าหน้าที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน นอกจากนี้ กิตติชัย รัตน์ะ (2550: 366) พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำและโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วม การได้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้อง ความไว้วางใจของประชาชนต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนวิธีการชักจูงให้เข้าร่วม การได้รับข้อมูลข่าวสารถึงผลจากการทำ หรือไม่ได้ทำกิจกรรมที่นำเสนอเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพการมีส่วนร่วม

7. การรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชาวฤทธิ จงเกษกรณ์ (2552: 232) พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากการ

รวมตัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรงมาร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วสร้างความตระหนักร่วมกันนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมกันติดตามประเมินผลเพื่อแก้ปัญหา ส่วน บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552: ฉ) พบว่า การประสบปัญหาจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำ ที่ส่งต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และป่าต้นน้ำ

8. ปัจจัยด้านบทบาทผู้นำกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของผู้ใช้น้ำ ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำเป็นบุคคลซึ่งได้รับการยอมรับจากกลุ่มมีอิทธิพลต่อผู้ใช้น้ำสามารถจูงใจ และสามารถสร้างแรงบันดาลใจ ให้บุคคลอื่นร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน ดังนั้นการที่จะส่งเสริมหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำให้สูงขึ้นกว่าเดิมจึงจำเป็นต้องพัฒนาบทบาท ทักษะ และศักยภาพของผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิชาญ อมรากุล (2554: 99) พบว่า ตัวแปรลักษณะผู้นำที่ดีจะทำให้กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการประสบความสำเร็จ ในทำนองเดียวกัน วิมา นาเจริญสมบัติ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2551: 27-33) กล่าวว่า ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน ผู้นำเข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะสร้างการรวมกลุ่มและกระบวนการทำงานได้ และความมุ่งมั่นของการเป็นผู้นำ ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานเพิ่มมากขึ้น (Asian Development Bank, 2012: 5)

9. ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ถวิล วดีบุรีกุล (2552: 16) กล่าวว่า เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมที่จะเข้าร่วมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552: ฉ) พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ เป็นปัจจัยที่ส่งต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ

รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำกลุ่มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ผลจากการนำปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โดยการประชุมย่อยเพื่อสร้างรูปแบบรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สามารถสรุปผลและอภิปรายผลเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ที่มุ่งเน้นการพัฒนา 3 ประเด็นที่สำคัญ คือ ปัจจัยภายในของผู้ใช้ ปัจจัยภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ และปัจจัยภายนอกกลุ่ม ดังนี้

1. ปัจจัยภายในผู้ใช้น้ำ: การพัฒนาผู้ใช้น้ำ มีคุณลักษณะดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาและสร้างการรับรู้ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า การสร้างการรับรู้ปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่จะช่วยพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกร่วมเพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจและจัดทำข้อตกลงการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อรรถัย ก๊กผล (2552: 18) ที่กล่าวว่า การแก้ปัญหาชุมชนและการพัฒนาการมีส่วนร่วมต้องเริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองของสมาชิกชุมชน และ สมลักษณ์ ไชยเสรีฐ (2549: 142 - 149) ได้แบ่งแนวทางการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านประชาชน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านรัฐ โดย มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ในการพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลเพื่อให้เกิดการยอมรับและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย โดยต้องเริ่มจากการรับรู้ ต้องสร้างสำนึกให้ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน มีความตระหนักรับรู้ การยอมรับในสิทธิหน้าที่และส่วนรวมของทุกกลุ่มทุกฝ่ายและเข้าใจใจว่าตนและผู้อื่นต่างมีสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมเสมอกันตามหลักการเท่าเทียม

1.2 ผลการวิเคราะห์การสร้างคามพึงพอใจ พบว่า ในการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้น้ำที่จะช่วยพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ควรคำนึงถึงประเด็นความพึงพอใจด้านกระบวนการส่งน้ำและบำรุงรักษา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก คลองส่งน้ำ คูส่งน้ำ ถนนบนคันคลองและอาคารบังคับน้ำ ด้านผลของการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2552: 18) ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นระดับความรู้สึกของผู้รับบริการซึ่งประกอบด้วย ความพอใจต่อความสะดวกที่ได้รับจากการบริการ ความพอใจต่อการประสานงานผู้บริการ ความพอใจต่อการต้อนรับและการเอาใจใส่ของผู้ให้บริการ ความพอใจกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ และความพอใจต่อคุณภาพบริการ

2. ปัจจัยภายในกลุ่ม: การพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำ มีคุณลักษณะดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาผู้นำและภาวะผู้นำ พบว่า ผู้นำเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มมีอิทธิพลต่อกลุ่ม และมีบทบาทในการนำกลุ่มไปสู่จุดหมายที่วางไว้ และสามารถสร้างแรงบันดาลใจ จูงใจให้ผู้ใช้น้ำร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การตามที่กำหนดไว้ร่วมกัน ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพผู้นำและภาวะผู้นำ ในด้านความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ด้านการประสานงานและสร้างเครือข่าย และด้านคุณธรรมและความโปร่งใส สอดคล้องกับแนวคิดของ ณัฐนรี ศรีทอง (2552: 3) กล่าวว่า ผู้นำ ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจูงใจให้ผู้นับตามทำงานให้ประสบความสำเร็จด้วยความสมัครใจ เต็มใจและด้วยความกระตือรือร้น เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างผู้ตามและระหว่างบุคคลภายนอกหน่วยงาน เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จตรงตามเป้าหมายได้อย่างราบรื่น เพื่อให้สมาชิกชุมชนร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด และร่วมทำงาน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนไปในทางที่ดีขึ้นซึ่ง รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556: 14) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะพฤติกรรม ความสามารถ หรือกระบวนการที่เป็นปฏิสัมพันธ์หรือเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่น กลุ่มคน สามารถสร้างแรงบันดาลใจ สร้างความปรารถนา ทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา การยอมรับ ความพยายาม การอุทิศตัว

การใช้ความสามารถอย่างดีที่สุด และช่วยเพิ่มพลังอำนาจของผู้อื่น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

2.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม พบว่า การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มที่จะช่วยพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จะต้องมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทั้งในด้านประสบการณ์ การใช้ความรู้และการสร้างความรู้ การพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่น มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มที่ชัดเจน ภายใต้การกำหนดกฎ กติกาแบบมีส่วนร่วมอย่างมีพลวัตร การยกระดับกลุ่มผู้ใช้น้ำ การพัฒนาการมีส่วนร่วมสู่การเป็นหุ้นส่วนการจัดการน้ำ และการสร้างความสามัคคีซึ่งเป็นสิ่งหล่อหลอมคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Zack (1999: 143) ที่กล่าวว่า ความสำเร็จขององค์กรหรือกลุ่มจะต้องมีระบบบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่นสูงมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม มีการแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่วน สรวิทย์ ทิพรัตนเดช (2555: 49) และ วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล และ ธีระพงษ์ มาลัยทอง (2550: 41 - 42) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของกลุ่มหรือชุมชนหมายถึง สมาชิกมีความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลในทุกระดับ ไม่เรียนรู้และปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการรวมพลังความคิด ร่วมมือกันสร้างสรรค์ชุมชนและสังคมให้เกิดความสงบสุขร่มเย็น นอกจากนี้บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552: 39 - 42) กล่าวว่า ศักยภาพชุมชนเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงขีดความสามารถสูงสุดที่ชุมชนจะตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาและการจัดการชุมชนบนพื้นฐานของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ทำให้กลุ่มมีศักยภาพที่แตกต่างกันที่ขึ้นกับปัจจัยสนับสนุนคือ ขีดความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลหรือกลุ่มที่จะเข้าถึงความรู้และสามารถจัดการความรู้ได้อย่างเป็นระบบ และ ระบบการบริหารจัดการกลุ่มเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ แม้ว่าชุมชนจะมีทรัพยากรธรรมชาติหรือบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนมากแต่หากขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี ก็ส่งผลกระทบต่อความไม่มีศักยภาพของกลุ่มตามไปด้วย

3. ปัจจัยภายนอกกลุ่ม: การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

3.1 การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก พบว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำผู้ใช้น้ำควรได้รับการสนับสนุนจาก โครงการ

ส่งน้ำและบำรุงรักษาพัฒนาลุ่มน้ำท่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เกษตร และสหกรณ์จังหวัดนครพนม ในด้านความรู้ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านงบประมาณ และ การสนับสนุนการจัดตั้งคณะกรรมการชลประทาน เพื่อการบริหารจัดการน้ำชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดของ Uchino, Cacioppo, & Kiecolt-Glaser (1996: 522) กล่าวว่า การมีเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวางจะช่วยให้บุคคลได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลและได้รับข้อมูลที่ประโยชน์ และ นราธิป จำรัสศรีรักษ์ (2554: 10) กล่าวว่า การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก หมายถึง ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ด้านเงินทุน ด้านวิชาการ ด้านวัสดุอุปกรณ์ การได้รับข้อมูลข่าวสาร และด้านการพัฒนาองค์การ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติชัย รัตน์ะ. 2550. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก. ในการประชุมวิชาการแห่งชาติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.. ครั้งที่ 9 (363-371). นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2547. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: ไทยกราฟฟิคแอนด์พริ้นท์จำกัด.
- เชาวฤทธิ์ เงษะภรณ์. 2552. การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังจังหวัด อุทัยธานี. ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พัฒนาสังคม). มหาวิทยาลัย นเรศวร.
- ณัฐนรี ศรีทอง. 2552. การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนา ชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ถวิล บุรีกุล . 2552. พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน : จากอดีต จนถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ: เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542. โมเดลลิสเรล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นราธิป จำรัสรักษา. 2554. รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงิน ชุมชน. ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- บุญชัย งามวิโรจน์, นเรศ เชื้อสุวรรณ, วรณัฐนา อติเรกตระกูล และ สมทรง เจริญภักดิ์. 2551. การเสริมสร้างและพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้น น้ำ: กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำมูล. (รายงานผลการวิจัย). สำนักวิจัยพัฒนา และอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ.

- บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ. (2552). การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ กรณีศึกษา กลุ่มน้ำปิงและกลุ่มน้ำชายฝั่งตะวันออก. (รายงานผลการวิจัย). สำนักวิจัยพัฒนาและอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ.
- บุญทิวา พวงกลัด. (2558). การประเมินเครื่องมือธรรมาภิบาล : การมีส่วนร่วมและการเสริมแรงพลังชุมชน. วารสารการบริหารปกครอง, 4 (1): 121 – 140.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : วิชาการพิมพ์.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนาพิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชาญ อมรากุล, บัณฑิต ผังนิรันดร์ และอนุชาต อนุกุลอำไพ. (2554). บุพปัจจัยและผลลัพธ์ของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการในการลดข้อขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่โขงส่วนที่ 1 และกก. วารสารวิจัย มช. (บศ.) 11(1) : 95-102
- วีณา นำเจริญสมบัติ และเกื้อเมธ ฤกษ์พรพิพัฒน์. (2551). “โมเดลรั้งฝั้ง” รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2552). การบริหารการตลาดยุคใหม่. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สมลักษณ์ ไชยเสรีฐ. (2549). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์.
- สรวิชัย ทิพรตันเดช. (2555). การพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก-แม่จัด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การวางแผนและพัฒนาชุมชน). มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สุจิตร์ คุณธนกุลวงศ์, เปี่ยมจันทร์ ดวงมณี และ ปิยธิดา ห้อยสังวาลย์. (2556). แนวคิดความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ ประเทศไทยกับนานาชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อรรถัย กักพล. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมสำหรับนักบริหารท้องถิ่น.**

กรุงเทพฯ : จรัสนิทวงศ์การพิมพ์.

Alam., A., Kobayashi, H., Matsumura, I., Esham, M., Faridullah., & Siddigh, B.B. (2012). Factors Influencing Farmers' Participation in Participatory Irrigation Management: A Comparative Study of two Irrigation Systems in Northern Areas of Pakistan.

Journal of Social Sciences 3(9): 217 -280

Asian Development Bank. (2012). **Participatory Irrigation Management How can participation contribute to the sustainable management of irrigation and drainage systems for agriculture?. Retrieved from think-asia.org/bitstream/handle/11540/3337/II-irrigation.pdf?sequence=1.html**, April 11, 2017

Cohen , J.M. and Uphoff , N.T. 1981. **Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation.** Rural Development Committee Center for International Studies , Cornell University.

Ros., B. (2010). **Participatory Irrigation Management and the Factors that Influence the Success of Farmer Water User Communities : A Case Study in Cambodia.** (Master's thesis). Applied Science in Environmental Management, Massey University, New Zealand.

Faham, E., Hosseini, S.M & Darvish, A.K. (2008). Analysis of Factors Influencing Rural People's Participation in National Action Plan for Sustainable Management of Land and Water Resources in Hable - Rud Basin, Iran. **American Journal of Agricultural and Biological Sciences** 3(2): 457- 461.

- Chandran, K. M., & Chackacherry, G. (2004). Factors influencing farmer participation in irrigation management. **Journal of Tropical Agriculture** 42 (1-2): 77-79.
- Bagherian, R., Abu Samah, B., Abu Samah, A. & Ahmad, S. (2009). Factors Influencing Local People's Participation in Watershed Management Programs in Iran. **American - Eurasian Journal Agricultural.& Environmental Science** 6 (5): 532-538.
- Rezaei., R., Gholifar, E. & Sharifi, O. (2010). The effects of social capital on farmers' tendency to participate in the water users associations (Case study: Zanjan county). **Journal of Food, Agriculture & Environment** 8 (3 - 4): 1065 – 1071.
- Khalkheili., T. A, Zamani. G.H. 2009. Farmer participation in irrigation management: The case of Doroodzan Dam Irrigation Network, Iran. **Journal agricultural water management** 96(5): 859 865.
- Uchino, B. N., Cacioppo, J. T., & Kiecolt-Glaser, J. K. (1996). The relationship between social support and physiological processes: A review with emphasis on underlying mechanisms and implications for health. **Psychological Bulletin**, 119, 488-531.
- Zack, M.H. 1999. Developing a Knowledge Strategy. **California Management Review** 41(3): 125 – 145

Translated Thai References

- Amarakul, V., Pungnirund, B. and Anukulampai, A. (2011). Antecedents and Outcomes of Integrated Water Resources Management in Community Conflicts Resolution of the

- Mekong Part I and Kok Basins. **KhonKaen University Research Journal (GS)** 11 (2): 95-102
- Awiruthwongkul, W. and Malaithong, T. (2007). The Development of Community's Strength Index. **Journal of Economic and Social**. 44(1): 40 - 47.
- Butreekul, T. (2009). **People's Participation Dynamic: From the Past to The Constitution of the Kingdom of Thailand 2007**. Bangkok: A.P. Graphic Design and Printing.
- Chaiyasert, S. (2006). **Community Development**. Bangkok: Odiensore.
- Jongkatkorn, C. (2009). **The Development of the Community Participation Model on Water Resource Management: A Case Study of the Community of Sakekrang Basin**,
- Jongwisan, R. (2013). **Leadership Role, Theory, Research and Procedure to Development**. The 2nd Publication. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Jumrasak, N. (2011). **Operation Model Development of Financial Institution of Community**. (Doctorial dissertation). Education Philosophy. Rajabhat Mahasarakham.
- Kokphol, A. (2009). **Intimated Friend, Manual of Participation for Local Administrator**. Bangkok: Charunsanitwong Printing.
- Koonthanakul, S., Duanmandee, P. and Hoisangwan, P. (2013). **Concept, Stability of Water Resources of Thailand and International**. Bangkok. The Thailand Research Fund and Kasetsart University.

- Ministry of Natural Resources and Environment. (2004). **The Completed Report of The 21th Approved Operational Plan and Sustainable Development**. Bangkok: Thai Graphics and Printing Limited.
- Ngamwirot, B., Chuasuwan, N., Adirektrakan, W. and Charoenphanthoon, S. (2008). **Reinforcement and Participatory Process of the Local Community on Water Management and Watershed Forest: A Case Study of Nam Mun River Basin**. (Research Report). Office of Development and Flooding, Water Resources Department.
- Ngamwirot, B., Jattawaporwanit, P., Adirektrakan, W., Sawanchurit A., Wongseri, N., Noppkunkhachon, C. and Wirasri R,. (2009). **Promotion and Participatory Process Development of the Local Community on Water resources Management and Water Shed Forest: A Case Study of Ping River Basin and East Coast River Basin**. (Research Report). Research Development Office and Flooding, Water Resources Department.
- Numcharoensombhat, W. and Rurkpornpiphat, K. 2008. **“Beehive Model”: Natural Resources Management and Environment in Community**. Bangkok: Community Development Institution (Public Organization).
- Puanglad, B. (2015). Evaluation Governance Measure : Participation and Empowerment. *Governance Journal*, 4 (1): 121 – 140.
- Rattana, K. (2007). **Participation of Community on Huay Mae ThoRiver Basin in Tak Province**. The 9th National Academics Conference of Kasetsart University, at the Kampaengsaen

campus. (363-371). Nakhon Phathom: Kasetsart University at the Kampaengsaen campus.

Serirat, S. (2009). **Marketing Management**. Bangkok: Thammasarn.

Srithong, N. (2009). Increasing the Leadership Potential of Community Development. Bangkok: Odien Store.

Thipparatanadetch, S. (2013). **Participatory Development and Water Users Organization Empowerment In Irrigation Management of Mae Faek-Mae Ngat Operation and Maintenance Project, Sansai District, Chiangmai.** (Doctorial dissertation). Planning and Development. Maejo University.

Walaisathianm. P., Obun, S. Wised, S. Bangathab, C. and Hachanraree, C. (2000). **Process and working technic of Developers.** Bangkok . Usakanpim.

Wiratchai, N. (1999). **Mode LISREL: Statistics for Research.** The 3rd Publication. Bangkok: Chulalongkorn University.